

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И УМЕТНОСТ.

УРЕЂУЈЕ ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 9.

У НОВОМ САДУ 28. ФЕБРУАРИЈА 1885.

ГОД. I.

Т Р И Ф У Н В У Ј И Н

ЦАРСКИ-КРАЉЕВСКИ КАПЕТАН УМИРОВЉЕНИ,

ВЕЛИКИ ДОБРОТВОР СРПСКЕ ВЕЛИКЕ ГИМНАЗИЈЕ НОВОСАДСКЕ,

ПРИЈАТЕЉ НАРОДА СРПСКОГ,

промени овај свет оним, бољим, вечним — дне 22. фебруара ов. год. после дугог и тешког боловања у 66. години старости своје — до гроба и након смрти жарко љубећи народ свој, просвету српску и напредак омладине српске.

Неумитна смрт све руши и у прастихије раствара — али не може поништити добротинства људи самртних; часно име човека, срца добра руке да-режљиве, светло име народног добротвора побеђује самрт дуговечношћу!

С нараштаја једног на други, с колена на колено преноси се и векује славно име добротвора народа свог, унапредника просвете народне, жарца луча безазленог подмлатка — док је год народа; и након народа, догод књига и просвета вековечи добротинства и врла дела људска.

Љубити народ за живота свог и паштити се по могућству за напредак народни, јесте велика врлина — јесте већа врлина над врлинама: муком при вређено и заштеђено, након себе оставити народу свом зарад просвете...

ма и најмањи то дарак био, где је од срца и с благословом бојјим.

То је задужбина над задужбинама!

Скромни покојник Трифун Вујин — скромно је ал часно живот свој провео: верно служећи цара господара свог, оца земаља и народа, ал и целог века свог жарко љубећи драги народ свој, књигу и просвету, школу и омладину на науци.

Од скровитог иметка свог одвојио је дарак и учинио себи задужбину дуговечну — остави тај честити Србин и пријатељ народа свог **пет тисућа форинти** српској православној великој гимназији новосадској, овој јединој вишој просветоноши српској у земљи Угарској.

Да свако хоће, колико може; да свако учини добра народу свом, колико му богодано и у могућству: много би те много више добра било у кукавном ал срчаном и усталачком народу српском!

Србин срцем и душом за живота, честити родољуб Трифун Вујин чинио је тако васцелог века свог — чиниће тако и након смрти своје лепом задужбином овом.

Ево речи његових на самрти, воље му последње:

„Пошто ми је*) просветни напредак мога милог српског народа свагда пред очима лебдио; и пошто држим, да је пре свега нужно, да се наши постојећи просветни заводи сасвим осигурају па тек онда да се ради на стварању нових покретача просвете; то, колико желећи са своје стране овој потреби у неколико одговорити, толико надајући се, да ћу овим својим примером и друге будне родољубе српске на то побудити — остављам на фонд српске велике гимназије новосадске **5000** фор. с том једином жељом, да ми се сваке године — у колико св. мученик Тривун не би у недељни дан пао — сваке недеље после св. Тривуна по свршеној литургији парастос за душу даје“.

И Бог да прости — покојна му душа била, и потоња жеља му се, бог-да, испунила!

За три четврти столећа опстанка ове просветоноше народне, српске православне гимназије новосадске, у реду и низу толиких и толиких јој приложника и добротвора — до оснивача Саве племића Вуковића и потоњег штедрог владике Платона Атанацковића и родољубних приложника Луке Миланковића и сестре му Марије Петровића: до њих најближег места себи ухвати међу добротвори школе ове српске жарки просветољуб Трифун Вујин даром и светлом овом задужбином својом.

Јесте, он је љубио просвету и разбироа за напредак гимназије ове и разбироа за напредак ученика јој од год до год: на измак свакој години школској донео би тај пријатељ омладине на науци дукат-дарак најбољему ученику, те би и поименце наменио којему — толико је разбироа се и познавао добре ученике на школи овој, на науци!

Сушта благост красила га човека-Србина; сушта строгост одликовала га војника-Србина: строго војнички је живео, строго војнички и у очи смрти своје наредио и уредио погреб и васколик трошак погребни, да што више претекне привреде му и заштеде добротворству — мудро и строго нареди све, као да ће сутра дан не у гроб, на онај свет, већ цигло по дужности, куд на војеку!

Слава тому човеку; част таком војнику — дуговечан спомен био у народу српском том честитом за живота Србину и довека врлом покојнику.

Слава добротвору српске православне велике гимназије новосадске — Трифуну Вујину!

Е да бог-да, на-њ се угледао свак и свиколики пријатељи просвете народне, књиге и просвете српске од сад, и до послетка!...

У Новом Саду 23. фебруара 1885.

Александар Сандић.

*) То је тачка 7. у тестаменти покојниковој.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

КНЕЗ У КУПАТИЛУ.

ПРИПОВЕТКА ЈАШЕ ИГЊАТОВИЋА.

(Наставак.)

Нароброд се већ кренуо, морнари вичу, дупарају, но то неће пробудити наше путнике, ма да нешто и чују. Пролазе покрај станица, код сваке излазе и улазе, и једнако ће то тако трајати. Пришелци траже себи места, ал га нема, морају се на палубу задржавати.

Тако траје неко доба, па се путници са својих легала дигосе, а да се за дан спреме.

Већ је дан. Гдекоји вади из торбе, да се заложи јутарњим. Дигне се и кнез, протре очи, погледа десно-лево, до њега се затежу кајишеви; не зна, шта то значи; кад то примети и Миливој, који се такођер дигао, погледа мрко на комшију, па се продере:

— Иди даље, Авраме, тек се нећеш пред нама зауларити.

И доиста га Чивутин послуша и оде на другу страну; не сме у коштац са бесним катаном.

Сви су на ногама, па који за тиквицу, који за торбу.

Кнез понуђа редом друштво оним, што има. Бадава, кнез је, а остали сви тек млађи, и ту је он старешина.

И Миливој своје растре, па се залажу.

После се дигну, па оду на палуб, на свеж зрак.

Ту се најпре на бунару умију, па се онда пећу горе-доле. Красан пролетан дан. Ветар тек заћаира а са обале доноси мирисав задај, све га гутају.

Кнез стане пред Миливојем.

— Синаче, кажи ми, што си се тако на-кострешио на тог Аврама?

— Шта се пред нама улари та неверија; то је Чивут.

— Шта се то са кајишеви веже?

— Та моли се богу чивутски, а ја то не трпим, имам и сам покрај коња ми са кајишеви доста посла.

— Та бога ти, Миливоје, зар се тако Чивути богу моле?

— Тако.

— Но то још не видех. Но ја га ипак не бих терао; нек се моли богу по закону свом, као и ми по нашем.

— То ја не трпим мени на очиглед, па крај. Миливој је у таквим стварма кратко насађен.

Кнез је сад слободнији, има добра пратиоца, тако се већ окреће тамо амо по броду, канда је онде одрастао. Оком тражи, где би запео, а да се разговара.

Види једног угледног Турчина, лице му озбиљно, ход поносит. Овог неће ословити, не зна, како би с њим започео. Погледа даље, види два младића, сам сумња: из Турске су, руво их одаје. На њима руво од бела сукна, у среди опасани; опет од истог сукна узане чакшире, на ноzi шилкашке опанке, па местве, на глави фесић омотан худом марамицом, види се, да су сиромаси. Један повећи сувљи, а други мањи, ванредно широк, здепаст; први мрка, други питома лица, плаве боје. Младићи, једва преко дваест година стари, а већ на лицу зарезана жалост, јад, готово човека привлаче, да им се приближи.

Кнез им се приближи, чује српску реч.

— Откуда сте, момци; је-л', из Турске?

— Ми смо из Турске, одговори већи.

— Па куд сте нагли оданде на пут?

— Путујемо у Пешту ил у Беч, да тражимо посла.

— А јесте-л' ви Срби, кад српски говорите? Старији, већи уздане.

— Ми смо Срби, но смо турска раја, па идемо да заслужимо кору леба, коју пару.

— Па зар онде нема посла?

— Кад има, кад нема, а кад си раја, ма га имао, ма га немао, свакако зло. Турчин Арбанас на душу нам се попео, гњети нас, хоће да нас искорени, а тако нас је већ мало; свет хришћански нас заборавио, па кад су нас људи и презрели, тек бог на нас жалосно погледа, — да би нам већ једаред помогао!

— Па се тако зло живи онде; дед, приповеди ми штогод о вама, кад сте Срби, и ми смо, кажу, оданде, кад је царство српско пропало. Имате ли земље, шуме, пашњака?

— Било би свега, но све је у турским рукама, немаш стоцу земље, где мирно можеш главу метнути. Ту је владао цар Душан са својим војводама, онда су Арбанаси цару српском служили, сад смо ми једна турска, арбанашка раја. Слушали смо, како су наше изневерили, па се силан народ оданде кренуо, а нас су оставили на напуштеној земљи, па туђинци дођоше и све преотеше. Србе онде свако

мрзи, јер су они онде негда владали, а сад је боље бити онде Бугарин и Грк, но Србин, а и ови су му душмани.

— Лакше је мрети, него Србин бити, ушадне млађи.

— Па орете ли, сејете ли? запита кнез.

— Сеје се, оре се, ал бог зна, ко ће жњети. Ако је плодна година, дође Туучин па ти отима по ћефу; хрђава је по себи зла, рече већи.

— То је богме зло, па зато тражите посао на страни. А какав посао знате?

— Ми знамо радити покрај најмаре, па смо и калдрмије; чујемо, да се горе свуд калдрмише, па кад што заслужимо, а ми ћемо се вратити, да заранимо старе мајке, које о нама дању ноћу мисле, рече већи.

— Оца немате?

— Оца ми убили Арбанаси, вели већи.

— Мој отац у тамници у Призрену, а сестру ми Турци заробише и сад у харему кука.

— Покор божији, то је неко проклетство; шта скриви тај народ! јада се кнез.

— Мора да су наши стари скривили, па на нас паде проклетство, рече мањи.

Кнезу се на то јако ражали.

— Па на путу, кукавци, како живите?

— Јестиво нам је хлеб и вода.

— Почекајте.

Кнез се окрене и иде да донесе струњу.

Кад овамо, у струњи има нешто гужваре, ал од шунке не достаје, једва на кости нешто меса и коже, у чутури тек за који гутљај.

Кнез се почеше.

— Врашки тај Митар, скоро све је појео, а у чутури ни од лека, рече смешљиво кнез.

Тиввица је празна.

Кнез носи собом струњу, остало нешто шунке и хлеба, да српске јаднике заложу.

Сиромаси ти, потомци славних Срба, метанишу пред Турцима, и из камена чак себи хлеба цеде.

Калдрмије. Руке, шаке им позамашне, работне руке, које истерују зној на чело.

Кнез им рече, да седну, и вади из струње, да их заложу.

— Де, поткрепите се мало, момци.

— Знамо, да има оће Срба, а ти си један од тих, брат милосрдан, који се свога сећа; бог дао родила ти шеница и виногради, нек ти је сретан плод у обитељи, бог нек ти буде милостив судија на страшном суду! захвали се већи.

— Бог ти дао среће; таква јестива давно не виђесмо! дода други.

Сад се залажу. Кнез је дао и ракије донети.
— Спаси бог!

Први напије па ће другом пружити.

На то дође Миливој и Митар.

Миливој их испитује, као мало час кнез, па му се српско срце ражали.

— Где су Срби, толики хусари и баке, па да ударимо на Турке?

— Камо среће да нам је такових! рече мањи.

Миливој љутито пљесне левицом о сабљу, да корице звекетом одјекнуше.

— Знаш ти, бабо, шта, то су браћа наша, дајмо сваки на пут сиромасима по форинтачу.

Миливој вади из прслука новац.

— Ето вам.

Кнез на то ни рече, већ вади „шлајбок“ и извлачи форинтачу.

— Примите, од срца вам дајем. — Пружа једном форинтачу.

— Бог нек вам врати, драга браћо, захвале се обоје.

Неколико корачаји даље лежао је неко, по изгледу канда је Црногорац, очни капци спуштени, канда спава, но се ипак каткад миче, ваљда му је палуб тврд, ил је од задња пута уморан. Можда издалека нешто и начује, шта се ту говори, ко би знао. Он се пре тога већ са младићима разговарао. До главе му тиввица с ракијом.

— Кажите ми, момци, ко је онај тамо, што лежи, и он је ваљда из Турске? запита кнез.

Већи одговара.

— Он се издаје за Црногорца, ал право да вам кажем, он је ускок, прије тог ајдук, родом је из Ђакова, убио је агу, који му брата уби, па се похајдучио. За њ зна не само Ђаково већ и Митровица, и Призрен, и арнаутски вилајет. Какве тај муке није препатио: гривне и томруке, апсане, тамнице мрачне, па тољагом колико је пута био испребијан, и увек умаче. Но и он је не једног Турчина оборио, не једна закукала нећа. Да нас ко из нашег вилајета видио и чуо, да смо с њим били, рекли би, да смо с њим у дослуку, па би повратком допали призренске тамнице.

Ускок канда је начуо, да је о њему реч, поче се могољити, диже се, и мало се протегну, поносито диже главу, промереним кораком се шеће, као какав делија.

Чудновата слика, форма.

Омален, сув човек, руво на њему црногорско, и струка му добро стоји, ал црвена капица на тој глави канда изазива. Стаса је права,

састава је танка, кад се у ходу завија, види му се еластичност. А какво је то мрко црнкасто суво лице! Ситне црне очи као дрењине, погледом тек севну. Онај арнаутски соколов нос, на лицу црте, канда су у њих љутина, пакост и патња изрезане, мрки, велики, најезени бркови покривају му танке усне, издалека рекао би, да црно јагње у зуби држи, а вилице стиснуте, уписан у њих јогунлук. У појасу никаква пиштоља ни јатагана, ко зна, где су до прве потребе скривени. На прсима орден и колајне.

Кнез и Миливој гледе у њега.

— Неки врашки човек мора то бити, рече кнез.

— Хајдмо к њему ближе, да га боље видимо, прихвати Миливој и напред пође према непознатом.

За Миливојем иде кнез и Митар.

Стану пред непознатим, овај укочено стоји и оштро их погледа.

— Јеси-л' Србин, брате? запита Миливој, па га мери од пете до главе.

— Јесам по богу, а јесте-л' ви?

— Јесмо. А откуд си Србин?

— Од Црне Горе.

— А јеси-л' прави Црногорац?

— Родио сам се у Ђакову, ако си чуо, где је, у старој Србији.

— Па како си дошао до Црне Горе?

— Е, брате, много би било ту за причање. Побегло сам због зулума турског тамо, знаш, у ајдуке, па онда ускок, а сад сам Црногорац.

— Чуо сам, да су то јунаци, добро се туку.

— Е, брате, и ти си добар, види се, ал над Црногорцем јунака на свету нема, какав је јунак Марко Миљанов, па Сочица, па поп-Зимонић, па још каквих ту нема, бољи од бољих, шака људи на ордију удара.

— Па јеси-л' се ти гдегод тукао?

— Јесам: у Кривошијах са Поборима покрај Милоша Зеца, па доцније на „Вучјем долу“.

— Откуд ти на прсима ти ордени и колајне?

— Ето видиш ово, посекао сам силног низамског миралаја, добио сам га на мегдану; овај је опет Данилов, и све сам на мегдану добио, рече непознати а прстом показује на одличја.

Једно од тих је орден „мецидије“, и носи га, а ни од кога за то дозволе не тражи.

— А јеси-л' колико Турака посекао?

— Тма сам их посекао.

Изреком уједно повуче шаком под врат влак, знак, како се сече.

— Па јеси-л' ти добио коју? запита Миливој.

— Јесам бре, имам куршум свуд, секао сам, секли су ме, није ме жао рана поштенијех, већ ми је жао, што су ме по тамницама ломили и мучили, ал, вјере ми, и осветио сам се.

Виде се непознатом засечене руке, и на образу му види се нека зараштена бразготина, да се свуче, можда би видели које насакаћено ребро од млатежа турског.

— Да-л' те Турци у тамници мучили? запита кнез.

— Не да су ме мучили, већ су ми душу из тела истискивали, да сам призивао аранђела ми и све свеце, но кад ми у мукама на памет паде Мали Радојица, како су га мучили, онда ми душа стегне тело, па канда сам наобручан, не попуштам.

Кад то изрече, очи му севну, уздане, а бели му се зуби под силним брком промоле.

Дивна хајдучка слика, тако могао изгледати патнички јунак Мали Радојица, чије муке народ певао.

Допада се он и Миливоју, и кнезу, и Митру.

Рис у облику човечијем. Сваки мицај, сваки корак му је поносит.

— А како ти је име, јуначе? запита кнез.

— Име ми је било прије Вуле Костреж, сад ме зову Вулом-Ускок-Ђаковчаном.

— Имаш ли жену, деце, чељад?

— Шта ће жена сиромасу, који не зна, хоће-л' главом божић ил ускрс дочекати, пушка и јатаган, ето ми жене и деце.

— Па чим се занимаш, шта радиш?

— Ништа, кољемо се; где је бој, тамо идем.

— Па нећеш да радиш, да сејеш, да ореш?

— Нећу. Кад је томе време било, од зулума избегах; пушка, пиштољ и јатаган, то ми је халат, што ме рани!

— А како си живио пре, нег' што избеже?

— Питај ову рају, ти ће ти све испричати. Вуле покаже махом главе на калдрмције.

— Испричали смо, веле ови.

— Па куда сад мислиш? запита Миливој.

— Путujem. Идем најпре у Пешту, тамо има добре браће српске, ти ће ме на Беч напутити, оданде у Трст, па натраг у Црну Гору, можда ће донде стићи какав абер од Скадра, ил ће се дочекати, кад гора листа, па онда како досад тако одсад.

Миливој да миг Митру, да донесе торбу.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Понуди Вула, да седне на клупу.
Митар донесе торбу и понуди Вула:
— Једи, Вуле, и пиј; хоћеш вина ил ракије?

— Мало ракије.

Вуле куса.

Прилично надаље хода горе доле један Турчин.

— Какав је онај онде? запита Миливој.

Вуле погледа на Турчина.

— То је Бошњо, трговац, можда ага.

Позна га Вуле по ношњи.

— Па би-л' се с њим поздравио?

— Јок, Турчина поздрављам само пушком.

Доиста, Турчин је тај био Бошњак.

Ту је и ракија, Вуле пије.

— Спаси бог!

Онај Турчин погледа на друштво, но амо неће прећи, а и рашта би, он се те фукаре призренске уклања, а Вуле му изгледа од пете до главе ајдук, које ага најволије видити на коцу и конопцу. Но и Вуле на њ мрке поглед баца, бог зна, шта би било, да га негде у слободи нађе.

— Дакле, Вуле, ти си сад Црногорац?

— Прави Црногорац. Срб кад је слободан, он је Црногорац.

— Кнез не скида очи са Вула.

Миливој се руком маша за прслучни џеп, нешто извлачи.

— Чујеш, бабо, извади опет форинтачу, и ја ћу, да дамо делији овом нешто на пут.

— Хоћу.

Кнез вади из „шлајбока“ форинтачу.

— Ево, брате, дарак мали за сретна пута.

— Ево и од мене. Миливој пружа, Вуле прима.

— Сретан вам пород био, кад се браће осветника сећате, рече Вуле.

Вуле је то вишим гласом изрекао, да је онај Турчин могао чути, а можда је већ и штошта начуо, па тек чибуком у руци греди у први одел, за који је билету извадио. У ходу нешто мумла, само се чују речи: „пеки“, „бевезенк“.

— Е, добро, још ћемо се видити; би-л' хтео понети собом тиквицу ракије на пут? запита га кнез.

— Јок, ја нисам фукара ни чорбација, делија ја.

Калдрмије се насмеше, мисле се: хајдук, ускок, тешко њему, да до турских шака дође.

— Видићемо се, хајдмо, бабо, даље.

Удале се од Вула.

(Наставиће се.)

КУМАШ.

рни кумаш око бела врата
Од кадифе црне ти се свио,
А на њему срданце од злата
У недра би да се спусти тио.

Друго срце у недри се скрива,
Друго срце таје твоје груди,
Оно куца, ово се одзива,
Чује њега, па за њиме жуди.

Ти и не знаш, откуд јади таки,
Откуд ово срце дође твоме,
Да их оба слатке жеље ломе;

Ти и не знаш, да је уздах лаки
Мог'о моје срце ишчупати,
Само да га с твојим тако збрати.

Н. В. Ђорић

РАЗНИ ПУТЕВИ.

ПРИПОВЕТКА МИЛАНА САВИЋА.

(Наставак.)

Осле тих речи настаде мала почивка. Милић је замишљено гледао преда се а Љубица се окренула прозору и пажљиво је гледала на улицу. Уједаред се окрене нагло и рече Милићу:

— Гледајте на улицу. Ено се глумац Дражић

опет шета поред Влајковићеве куће. Знате, да се то Драгиње тиче.

— Па добро, рече Милић равнодушно. Љубица га погледи.

— А шта је то с вама? рече на послетку. Не

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

тиче вас се Даринка, не тиче вас се Драгиња. Као да вас данас нико не занима.

— Данас ме занима само моја драга личност, одговори Милић мирно.

— А зар та мора занимати и другог? запита Љубица ђаволасто.

— То и не тражим.

— Па шта је онда с вама?

— Осећам неки умор, и душеван и телесан. Да није омладински састанак пред вратима, отишао бих куда на село. Право да вам кажем, ове новинарске ствари почињу губити занимање за мене.

— Но, то би било лепо!

— Ја не кажем, да ће то увек тако бити; али ево већ други дан, како их не марим. Да не морам, и да ми то није лебац, бога ми, напустио бих новинарство.

— А шта је повод вашој новој ђуди?

— Вуди? То својство ми ђуди не познајемо.

— Дакле: немару, умору, растројству?

— Хм, рече Милић и поче климати главом. Знате, госпођице, наш српски обзор врло је узан: општинске зађевице, свађа из међу учитеља и попа, личне ствари, тужбе на ексекуторе, на солгабирове, натароше, сићушне ствари, које не мари нико на свету; ето, то је већином садржај дописа, и то све треба читати, поправљати, не само начин писања и стил, него и правопис. Црквене ствари наше леже упарложене, нико се за њих не брине. Калуђерштина сматра народни фонд и манастире као својину или барем као пусто масло, од чега не треба потомству оставити ништа. Њихова суровост, одулареност, та калуђерска обест, тако је отела маха, да се не боји и светске власти, а камо ли своје калуђерске. У општинама и то црквеним свађају се непрестано. И последњи алвација мисли, да је баш оно најпаметније и најбоље, што он каже. Поп вуче на своју страну, учитељ на своју, татор на своју. Могу вам показати пун орман писама, у којима се тужакају општинари. Ја у првом реду морам веровати учитељу, јер њега сматрам за најинтелигентнијег у сеоској општини, па колико пута будем обмањен. Поједина друштва, певачка, ватрогасна, баштованска, читаонице избише ми очи бескрајним дописима, и то о ситницама, за које штета мастила, што се потроши; али, наравно, њима је то врло важно. Та за њих су те сићушне ствари највећа политика; за њих је избор председника каквог местног друштва већи догађај него бог те пита шта на свету. Ја им на послетку то и не замерам, али замерам им, што све такве ствари одмах телале по целом српском свету, шта више, они би слали „припослано“ и у велике, стра-

не листове, кад би га они хтели примити. Да мало завирите у редакциону тајну, згрозили бисте се од свег тога.

— А шта ви тражите од малих ђуди? рече Љубица озбиљно. Та то је све њихов свет. Мислите ли, да би им се дозволило плести се у ту вашу вишу политику? Па кад не, за што да не остану у ужем оквиру својих приватних и општинских потреба? Само ако су иначе ваљани Срби. Па онда, зар мислите, да у осталих народа то нема? Сељани су свуд једнаки, било то у близини Париза или у Банату. Оно са калуђерима је наша велика несрећа, која ће нам живаљ утаманили, ако му се за времена не стане на пут. Па зар не киње народ наш и друге власти? Зар су солгабирови и ексекутори баш тако невина чељад? Од те две ствари треба чувати народ наш, од обести калуђерске и званичничке. А ко је у првом реду позван да то чини? Штампач, јавни листови наши, наши новинари. Напустите народ и ви, онда ће се скоро напустити и сам, и суноврат ће летети у своју пропаст, јер осећа, да нема ни с које стране ослонаца, па ни на свог сународника. Нек се гложе у друштвима — та без тог не може бити; али ваша је дужност да заузмете узвишени положај, да притечете саветом тамо, где се и не тражи, да дате упутства, примера, да општро жигошете поједине злоупотребе па ма извирале оне ма од ког достојника, црквеног или светског, да покажете пута, како да се ово ради или да се не ради — једном речи, ваш је то позив, ваша је то дужност, и ако се и ви хоћете да извучете из тог тешког рада, онда је народу нашем куцнуо зао тренутак, и ако пропадне, није крив он, већ ви, који сте га напустили.

Љубица је дошла у ватру, док је тако говорила, образи су јој горели, очи су јој севале — била је у том тренутку заиста дивна. Милић, који је из прва са обореном главом слушао на њене речи, долазио је постепено и сам у ватру, и кад је Љубица довршила, устаде, узме је за руку и захвали јој се топло на тим речима.

— Имате право, госпођице, рече, кад је у вас тако одушевљење и таква одлучност, био би кукавичлук од мене, да клонем. Не, ево вам дајем руку своју, да таква слабост неће више наићи на мене.

— То ми је мило, рече Љубица и одушевљен осмех осу се по красном лицу њеном. Само немојте клонити.

— Не, не, то нећу никад. И кад би ипак наишли слаби тренутци на мене, доћи ћу к вама, да ми улијете нове снаге. Захваљујем вам, госпођице, на вашим речима.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

дарад? запита га Љубица после неког времена.

— Не знам ни сам. У место да добијем нову снагу, јер за коју недељу излазиће наш лист сваки дан, ја сам почео малаксавати. Неки душеван притисак наишао је на мах на мене, о ком заиста нисам у стању да дадем тачна рачуна. Тако се збило — па — али добро што се окренуло. Ако ће у будуће наш народ имати од мене хасне, то има само вама да захвали.

— Али сад доста о том, рече Љубица, ено Дражић се још шета по улици и сваки час гледи на Драгињин прозор.

— Та да, ви ми пре неког времена рекосте, да је Драгиња заљубљена у њега; али он?

— Ви сте људи слепи код очију, и не видите баш ништа. Сећате се оне забаве код Радића? Тамо је зачетак њихове међусобне љубави.

— Е да?!

— Тако је, тако. Док сте ви онда слушали Лазине речи, дотле је она Дражићеве, а клавир је учинио опет своје... доста то, они се љубе.

— А родитељи?

— Они и не слуте о том.

— Па то је занимљиво.

— Мало јесте.

— Ех, рече Милић олако, разићи ће се и то, а кад дружина оде, заборавиће једно на друго.

— Добро би било, кад би се тако десило, уздане Љубица. А докле ће бити дружина још овде?

— Још неких осам, десет дана, одговори Милић.

— Па куда ће онда?

— Не знам. Мислим даље у Бачку, у Сентомаш, Сенту, не знам управо. У осталом, дознаћу већ. Управа ће зацело јавити публици, и то ће стојати у листу.

— Мени је нешто пало на памет, рече Љубица из ненада.

— А шта?

— Како би било, да глумцима и глумицама у почасти дадемо какву забаву. То би се могло десити у каквој башти.

— Замисао није рђава. А како је мислите остварити?

— Казаћу Радићки, па и другим породицама. Видићете, све ће ићи као наручено.

— А ви се о том договорите.

— Само кад ми је пало на памет, то је најглавније.

— А оно идите сад одмах. Ако немате ништа против, отпратићу вас до Радића.

— А шта бих имала против!

После ових речи устане Љубица, оде у другу

собу и после кратког времена изађе са шеширом на глави, облачећи рукавице.

Кад су били на улици, уђе Љубица у дућан и рече оцу, да иде мало до Радићке. Отац слегне раменима у знак, да нема против тога ништа. Још се рукује с Милићем и обоје се онда крену. Кад су били код Радићеве куће, опрости се Милић од Љубице. Ова уђе унутра а он настави свој пут. Било је већ пред вече. Милић се лагано упути у шетњу кроз променаду преко Дунава. На Њуприји се састане с Машићем, и честита му, што је заручник. Машић му се захвали, и обојица наставе шетњу око Варадина. У разговору саопшти Машић Милићу, да је он писац „Мученика.“ Милић се чинио, као да је изненађен, и честитао му је на успеху. Машић није могао а да му бар у шали не пребаци ону критику, а Милић се правдао како је могао.

— Е, то ми даје тек право уверења, да ћете бити позвани фељтониста нашег листа, рече весело. Бадава, слутио сам ја у вама књижевника.

— Видићемо, шта ће бити, одговори Машић. У осталом, сутра ћу вам већ донети нешто рукописа. То би било само као неко вежбање.

— Захваљујем вам у напред, рече Милић. Али то сад на страну, јесте л' се баш збиља срдили на ону критику?

— Јесам, јер сам држао, да је пристрасна. Али моја срдња је била цвеће и ковиље према срдњи Дражићевој. Тај је баш беснио.

— Ватрен глумац, слеже Милић раменима. Али сад је и он миран.

— Задовољан је, па је умирен, рече Машић. Али збиља, ко је то писао?

— Не могу вам рећи, поче Милић, па онда застане. Али за што да вам не кажем, настави, ви сте имали поверења према мени, треба да га имам и ја према вама. Ту сам критику писао ја.

— Машић застане у ходању и погледи зачуђено Милића.

— Да, ја, настави овај. Па још нешто да вам кажем. Ја сам знао, да сте ви писац оне драме.

Машаћ је био још већма изненађен и чисто је зловољно гледао Милића.

— Али, немојте рђаво тумачити моју намеру, настави Милић, то сам чинио у најбољој намери.

И сад поче Милић да говори узрок, за што је то чинио, и Машић се мало уталожено. Кад су се враћали, били су врло зближени, ма да Милић никако није хтео да изда, како је дознао, да је Машић писац „Мученика.“

— Доцније ћу вам можда рећи, али сад не могу, било је све што је Милић рекао о тој ствари и Машић се морао тиме задовољити. Само га је мо-

лио, да остане међу њима тајна, да је он писао „Мученике.“ Милић му то драговољно обећа и обојица се врате у варош.

Кад су били у вароши, било је вече већ у велико. Милић позове Машића, да вечерају заједно.

— Тамо ће бити и доктор Лукић, рече, па да проведемо заједно, а друго, треба ваљда да напијемо и коју у здравље вашој млади.

Машић се насмеши, и обојица уђу у гостионицу,

где су Лукића већ затекли. Милић се изненадио, што је ту затекао и Ђуру Лазића, који је тај дан дошао из Беча, а Костић, који је такођер ту био, преда му брзојав, у којем му јавља Паја Поповић, да долази сутра, да уговоре све за лист. Није потрајало дуго, а ту се нашао и Дражић и адвокат Пајић.

Било је прилично доцкан, кад су се у најбољем расположењу разишли. (Наставиће се.)

П Е В А Ч И.

(ИЗ „ЛОВЧЕВИХ ЗАПИСНИКА.“)

ПРИПОВЕТКА И. С. ТУРГЕЊЕВА.

(Наставак.)

Д а час наста мртва тишина: гроши су слабо звекетали, ударајући један о другог. Ја пажљиво погледах унаоколо: сви се претворили у очи; поникао и сам Дивљи Госа, и мој сусед, мужик у отрцаој свити — и он је пажљиво опружио врат. Моргач тури руку у шешир и извади закупников грош: сви одадуше. Јаков поцрвени а закупник ману руком у косу.

— Ето, јесам ли рекао, да ћеш ти почети! кличе Обалдуј: — ето, јесам ли рекао!

— Но, но, немој зврндарати, прекиде га у речи презорно Дивљи Госа. — Почини, настави манув главом на закупника.

— Коју ћу песму? запита закупник савзбуркан.

— Коју хоћеш, одговори Моргач: — певај, која ти падне на ум.

— Па да, какву хоћеш, рече и Николај Ивановић и прекрсти руке лагано на груди. — До тебе стоји. Певај, какву год хоћеш; само лепо певај, а ми ћемо онда по души пресудити.

— Дабогме, по души, прихвати Обалдуј и лизне крај празне чаше.

— Само да се мало искашљем, браћо, рече закупник и стаде намештати огрлицу на кафтану.

— Но, но, немој вазда, дед почни једном, рече као последњу Дивљи Госа и заћута.

Закупник се мало замисли, мане главом и коракне унапред. Јаков упиљи очи у њега...

Али пре него што почнем описивати саму борбу, морам коју рећи о јунацима моје приповетке. Знао сам за живот њих неколицине, које сам затекао у „милом дому“; за друге сам се после тога распитао.

Да почнем с Обалдујем! Право му име беше Евраф Иванов, али, у целој околини га нико

није звао друкчије, него Обалдујем*), и он се поносио тим именом; баш и приличило њему. И заиста, име то беше прикладно, да не може боље бити, његовим незначајним, вечно узбурканним цртама. То беше пропало, нежењено дворско чељаде, човек, кога се чак и рођени му господари одрекли већ одавна. Он није имао никаква посла, те и никаква издржања. Витлао се тако које куд и гледао, да се из дана у дан бар прочасти на туђ рачун. Имао је вазда познаника. Они су га појили вином и чајем, а ни сами нису знали, што то чине. За друштво није био ни најмање, чак је свима додијао празним блебетањем, лепо се уз сваког к'о крља, телом је дрхтао као у грозници и непрестано се неприродно кикотао. Није знао ни певати ни играти, а од како зна за себе, не само да није рекао баш ни једне — не духовите, него чак ни паметне речи. Непрестано је „млео“ и лагао — прави Обалдуј. И међу тим не прође ни једна теревенка на четрдесет врста без његове дугачке фигуре. Он се увек нашао међу њима — а они свикли на њ' и подносили га, као неко неизбежно зло. Истина, с њим су поступали са свим презриво, ал умирити га је знао само Дивљи Госа.

Моргач ни налик на Обалдуја. Звали су га моргачем и ако није више жмирио од других људи; истина је права: руски је народ баш вешт у издевању имена. Гледао сам, да што подробније сазнам за прошлости тога човека, али у његовом животу остадоше за ме — и, заиста и за многе друге — тавне пеге, места, „покривена дубоким мраком неизвесности“, као што то књижевници кажу.

Само сам толико дознао, да је био кочијаш у старе, без деце властелинке, па побегло

*) лажов.

стројком коња, скитао се којекуда целу годину дана, па када му додијале непогоде и јади луталачког живота, вратио се сам, али већ хром. Пао је пред ноге госпођи, неколико година владао се лепо и поштено, а када је тиме изгладио онај преступ, умилистави се госпођа, и од то доба имађаше пуно вере у њему. Постаде надзорником, а по смрти госпођиној, нико не знаде како, буде ослобођен, упише се у грађане, стаде куповати у суседа земљу за лубенице, обогати се и сада живи попевајући. То је човек искусан, разборан, ни рђав ни добар, али зна да се нађе, то је утрвен колач, који познаје људе и знаде се њима користити. Он је опрезан, и у исти мах продрзљив као лисица; блебетуша, као каква баба и никада се не излазе, ал сваког ће другог на исповест навести; у осталом, он се не претвара да је глупан, као што то чине други препредени ниткови тога реда; њему би било и тешко претварати се: ја не видех проницавијих ни умнијих очију од његових малених, лукавих очица. Никада не гледе просто, гледају, да увребају. Моргач каткада читаве недеље смишља, да учини ма какво просто дело, а на мах се реши на врло смело, мислиш, главу ће сломити . . . погледаш — ишло све као намазано. Он је срећан и верује у свој добар удес, верује и у зламења. У опште је врло сујеверан. Њега скоро нико не воли, и њему је мало до кога стало — ал га уважавају. Сва му је породица синчић, који је баби срце и душа и који ће заиста далеко још дотерати, јер га је образовао такав отац. „Извргао се Моргачић на оца“, говоре још и сада о њему у пола гласа старчићи, седећи на седишту од набоја и ћеретајући у летња вечера. Сви они знају, шта то значи — тим зборима не додају ни речице.

О Јакову Турчину и закупику немам бог зна шта рећи. Јакова су звали Турчином, што му мати Туркиња робиња била. Он беше вештак у свом смислу те речи, а по занимању — радник у творници за хартију код некога трговца. Што се тиче закупника, морам признати, да ми његова судба оста незнана. Знао се наћи, беше окретан грађанин. Али, о Дивљем Госи морам рећи коју више.

Одмах први утисак, што га је чинио на вас, беше чувство неке сурове, тешке силе, којој се мора човек подати. Био је грађа, људескара, сав је дисао ненарушеним здрављем — и за дивно чудо — на тој медвеђој прилици било је неке особите грације, која је само на њему,

а долазила отуд, што је сам о себи био освечен, да много може. Било је у први мах тешко, камо да га човек уброји; није изгледало, да је какво дворско чељаде, ни грађанин, ни јадан писарчић у оставци, ни пропао племићичић, ни онај, што пази на псе, ни каква кавгаџија: беше слика и прилика себи самом. Нико живи не знаде, откуд се на мах створи у нашем срезу, говорили су, да је био од ослобођеника и да је пре био негде у служби, али праву истину не знаде нико. А и од кога ћеш дознати? Од њега не, он беше станац камен: ћуталица и набурен. Тако исто није могао нико знати по истини, од чега живи: није се бавио никаквом работом, није ником одлазио, није се ни с ким знао, а новаца је по мало имао; истина није се пресипало, ал је тек текло. Понашање му било, не да речем скромно — у њега не беше ничег скромног, али мирно. Живовао је, као да око њега нигде никог нема и као да му нико и не треба.

Дивљи Госа (тако су га звали, а право му име било Перевљесов), беше човек виђен и угледан у целом округу; њега су слушали од прве речи и радо, и ако не имаде права да заповеда ово или оно; шта више, и сам не хтеде ни најмање слушати људе, с којима би се случајно срео. Он је говорио и — слушали га; сила увек узима своје. Скоро није ни пио вина; за женскиње није марио и уживао је у певању. У том човеку беше много што шта загонетно; изгледаше, као да се неке грдне силе притајале у њему, па као да су и оне знале, да, чим се једном дигну, да чим једном јурну на слободу, да ће уништити и себе и све, чега се такну. Ја се љуто варам, ако се у животу тога човека већ није догодио такав прелом и ако се није научио искуством, те једва спасав себе од пропасти, сад себе сама држи немилостивно у језовитим лисичинама. Мене је особито поражавала смеша неке урођене, природне свирепости и исто тако урођена благородства. Ту смесу нисам ни у кога другог нађао.

Закупник дакле крочи напред, склопи очи у пола и запева највишим фалсетом. У њега беше глас прилично пријатан и сладак, само мало промукао, он је пребирао звуке, титрао се гласом као пиница.*)

Глас му суне, па се стане разлевати, враћајући се непрестано највишим нотама; с великом бригом отезаше и одржаваше га, заћута, а по том на мах прихваћаше пређашњи напев с

*) пиница = *motacilla modularis*.

неом поузданом, заносном смелашћу. Прелазу му били доста смели, каткад доста занимљиви: зналац би уживао у њима, Немцу не би било по вољи. То беше руски *tenore di grazia, ténor léger*. Певао је неку веселу подскочицу, а речи, које сам једва уловио кроз онај силан вез, додане сугласе и усклике, беху ево ове:

Увораћу млада млађана
Мало земљице,
Посадићу млада млађана
Румен-цветиће.

Певао је; сви га слушали с грдном пажњом. Као да је видео, да има посла с људима, који разуму ствар, и с тога, што но реч: мал' не искочи из коже. И збиља, код нас се разуму људи у певању: село Сергијевскоје, на Орловском друму, слави се по целој Русији са дивна, складна певања. Дуго је певао закупник, ал не постиже, да раздрага слушаоце: не беше прихваћања, не беше кора. Најпосле при једном прелазу, кад се и сам Дивљи Госа насмеја, Обалдуј не мога издржати, већ кличе од радости. Узбуркаше се. Обалдуј с Моргачем стаде у по гласа прихваћати, отезати, клицати: „Брже!... Пребири, лоло!... Пребири, отежи, аспидо! Отежи још! Омани још, вапико једна, ти вујо!... Ирод ти душу погубио!“ и тако даље. Николај Иванић ману главом у похвалу, десно и лево. Обалдуј најпосле стаде лупати ногама, ману и слеже раменом, — а у Јакова засијаше очи као угаљ, а он сав дрхће као листак и смеши се сав збуњен. Само Дивљи Госа нит говори, нит ромори. У лицу се баш ни мрвице није изменуо, као и пре, ни да се макне с места, али поглед му, устремљен на

закупника, нешто омекшао, и ако му на уснама остаде израз презирања. Сад тек, ободрен знацима општег допадања, стаде закупник да извија. Глас му се вину, он заклепета и стаде ударати језиком, тако затитра грлом, да када се најпосле уморен, блед и обливен врелим знојем пресави и пусти последњи глас, што изумираше — тада му заједнички, уједно сливен жубор одговори бурним ускликом. Обалдуј му паде око врата и стаде га гушити дугим, коштуњавим рукама; на масном челу Николаја Иванића указа се румен, и он као да се подмладио; Јаков као у лудилу викну: „Момче, момче!“ — Па и мој сусед, мужик у издериној свити, удари песницом по столу, па покличе: „Аха! То ваља! Враг га не однео — то ваља!“ то рече и слободно пљуне на страну.

— Но, брате, то ваља! кличе Обалдуј, не пуштајући изнемогла закупника из наручја: — то ваља; мора се признати! Твоја је опклада, твоја! Честитам — осмак је твој... Није Јашка ни близу теби... А ти мени веруј. (Па изнова притиште закупника на груди).

— Та пусти га, пусти, крљо једна... проговори с досадом Моргач: — пусти га, нек седне на клупу; зар не видиш, како се уморио... Ал си ти нека налепа, братац, права налепа! Гле, како га подсео, к'о лист у купатилу.*)

— Но, но, та нек он само седне, а ја ћу за његово здравље коју да искапим, рече Обалдуј и дође до тезге. — На твој рачун, братац, додаде и окрене се закупнику.

*) У купатилима се тару Руси бревовим лишћем. Кад се лист поваси, а он приља уз тело, као да се залепио. — Прев. (Свршиће се.)

ПОУКЕ ИЗ МЕДИЦИНЕ.

САОПШТАВА ДР. КОДА.

II. ПРЕДОХРАНА ОД ЗАРАЗЕ.

д вајкадањих времена зна се за болести, које по кад кад тако рећи махом поморе мноштво људи. Народни помори спомињу се у кинеској повесници, у индијској Веди, тим светим књигама Браминих свештеника, у Мојсијевим књигама, у корану; говоре о таквим моријама Мисирци, Грци Римљани. Имамо описа из 6. 14. 16. и 17. века о томе, како је куга морила свет и како је прозваше „црна смрт“.

Узрок тим поморима тумачили су различито. Једни су доводили појављивање таквих редња у свежу са звездама и појавама на небу, други са ратовима,

са глађу, са земљетресима. У средњем веку, кад је црква дрмала светом, употребљавали су поборници њени појаву тих зараза као претњу за свет, и представљали су их као „каштигу божију“ за неприродно, блудно живљење и прекомерно уживање; а било је и мњења, која су те поморе сматрала за врло целисходна разређивања људскога друштва, јер предупређују, да се свет преко мере намножи.

Данас смо се отресли тих и свих подобних предрасуда, па мислимо са свим друкчије. Данас схваћамо сваку заразу као врло опасну и убитачну појаву за друштво и гледамо укупно и посебице, да

је се по што по то опростимо што пре; а знамо, да код сваке од тих зараза, појављивала се она појединце или у редњама, увек имамо посла са неким врло дурашним створовима, које обичним оком не видимо, и од којих се тешко чувати због њиховога изненаднога нападаја.

Али и то знамо данас, да се можемо чувати од тих мучких нападача, и ако је то доста тешко, и да можемо у многоне на пут стати и њиховом развијању и њиховом ширењу. С тога сам наумио овај пут да опишем мере, које употребљавамо на ту цел: мере за предохрану од заразе, које с једне стране треба да спречавају развијање заражљивих болести т. ј. да не даду, да избије гдегод једна од њих; с друге стране, да на пут стану ширењу таквих заражљивих болести редњом тамо, где су већ избиле.

Видели смо већ, да имаде људи, који од заражљивих болести не оболевају или с тога што у опште немају расположења за њих т. ј. што заразне клице, које с поља доспеју у њихово тело, никада не затеку тело у таквом стању, које би било успешно за одгајање тих клица, или с тога, што су то расположење на неки начин преболевањем, прилагођеном, каламљењем) изгубили; а дознали смо и то, да имаде места, на којима се бар извесне заразе не шире, тако звана „имуна“, од зараза слободна места. По томе бисмо дакле имали најбоље средство за предохрану од заразе, кад бисмо могли особама одузети диспозицију за заражљиве болести, а места учинити „имунима“. Лична и месна слобода од заражљивих болести, „имунитет“, потпуно би нас чувала од тих болести.

Но то је лакше рећи него постићи.

Расположење нашега тела за заражљиве болести даје се смањити и услед тога личан имунитет тога тела дићи, заштитним каламљењем, и оно је најбоље средство за ту цел, јер нас поред најмање опасности још онајбоље чува од заражљивих болести. Само што тешкоћа лежи у томе, да се не да свака заражљива болест каламити, а код многих, које би се дале, не смемо то чинити, јер немамо безопасна начина за каламљење, те бисмо каламљењем више квара нанели, него што бисмо се осигурали. А осим тога још и многи научењаци сумњају у заштитну снагу каламљења, па су противни чак и каламљењу богиња, које се за сада још једино врши код људи. Каламљење богиња са крављега вимета (vaccination) уведено је од 1796. године, па од то доба све до данас још једнако има гласова, који су против каламљења и који су за каламљење богиња.

Чудновато је, да поред таквих статистичких података, као што их имамо за богиње и од којих ћу

одмах неке навести, у опште има још лечника, који сумњају у заштиту од богиња услед каламљења, у толико више, што сваки лечник, који је над болесничком постељом пробавио једну редњу од богиња, зна, да је ток богиња код каламљених саразмерно много лакши, него код некаламљених. Мимогред буди речено на утеху света, да се противници заштитнога каламљења рекрутују онајвише из логора теоретичарскога, у коме се са оловком у руци, а за радњим столом, не над болесничком постељом, израђују недостатци и прибављају докази за шкодљивост заштитнога каламљења код богиња.

У Хемницу, том великом фабричком месту у Саксонској, било је 64.255 становника, кад је једном приликом избила редња од богиња. Од целокупнога становништва било је каламљених 53.891 душа, дакле скоро 84 од стотине, некаламљених 5.712, дакле само девет некаламљених на сваку стотину становника, а 4.652 т. ј. 7 од сто таквих, који су богиње другом приликом већ прекужили. Ободело је од богиња 3.596 особа, сваки шести од сваке стотине становништва (у средњем веку богиње су половину становништва помориле, кад су где заредиле), а поделиле су се оболеле особе између каламљених и некаламљених тако, да је од првих оболело 953, ни двоје од стотине каламљених, а од других 2.643, дакле 57 на сваку стотину некаламљених. Разлика је дакле грдна, огромна.

Већина је лечника услед таквих доказа на страни приврженика заштитнога каламљења код богиња; а наша држава то заштитно каламљење у велико потпомаже и ако не обвезује свакога на каламљење, као што је то у многим другим државама (у Баварској од 1807., у Шведској од 1816., у Енглеској од 1867., у Немачкој од 1874.) Услед тога је и начин каламљења богиња тако усавршен, да су опасности, које су скопчане са каламљењем, све мање и мање, а могу се, кад се довољно пази, са свим избећи.

Покушаји, које чини Пастер, Тусен, Шово, Кох и други знаменити бактериолози (научењаци, који се баве изучавањем бактерија) на животињама са кужним соковима других заразних болести у намери, да пронађу безопасан а целисходан начин за каламљење истих, те да тиме смање расположеја тела за дотичне заражљиве болести, а прибаве имунитет од истих — дају нам много наде, да ће једном заштитно каламљење бити опште и најбоље средство за личну предохрану од заражљивих болести.

Не треба да доказујем, да ће здравији и челичнији човек сваку бољу, па и прилепчиву лакше преболети него болешљив и разнежен. Све чињенице дакле, које нам челиче тело (телесна вец-

WWW.UNILIB
У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

бања, прање и купање у ладној води и т. д.) уједно нас у неку руку штите и од заразе.

Неке заразе (мијазматичне и мијазматично-контагијозне) владају у извесним пределима ендемично. Тако је н. пр. наступна грозница у нашим пределима ендемична, колера у источној Индији, а у западној жута грозница. Гуша и кретенство је код куће у низбрдицама алпским и швајцарским. Сви ти предели, особито поједина места у њима, имају особена својства. Сви су подводни, влажни, пуни баруштина, од времена се на време суше, па онда труну у њима биљке, што су у води расле и друге органске супстанције. Многе од оних малих гљивица, које смо као узрок заразе упознали, такође се развијају у тој влази, која је пуна трулежи, а кад се вода сасуши, ветар их са песком носи на све стране, и заражује диспониране, кад доспе с њима у додир. Такве пределе морамо опростити влаге и бара, тих легла многим заразним клицама, трулежи органских супстанција, том савезнику заражљивих клица, морамо на пут стати у тим пределима, ако хоћемо, да их учинимо имунима и себе да ослободимо од многих зараза.

Техника је у томе погледу данас далеко дотерала, само кад би и меродавне личности ишле увек у корак с њоме. Регулисање река само по себи већ много утиче на стање бара оних предела, кроз које теку, а засипањем, калмотажом,^{*} дренажом,^{**} канализовањем, насађивањем таквих биљака, које брзо расту, а при томе влагу из земље у себе јако увлаче (сунцокрет, мељ, индијски пиринач) могу се

^{*} Калмотажом се испуњавају баре талогом од блата и песка из воде, која се преко тих бара спроведе.

^{**} На тај начин се вода из баруштина помоћу печених земљаних цеви, које се криво у земљу вабадају, прикупља у јендеке, а одатле своди у реке или укле, за тај посао ископане.

подводна поречја и баруштине на њима, дакле чисти влажни предели, скоро сасвим исушити.

Насељена места одржаћемо сува, чиста и здрава, ако се постарамо за добру калдрму; калдрма се лако чисти, слабо пропушта влагу и воду, а вода се с ње лакше слива; ако се побринемо, да кишница и сплачине из газдинства и занатлињства сходним олуцима што потпуније отичу у добро грађене канале; ако одмете газдинства и од различитих заната, као и измете људске и животињске што боље уклањамо из близине наших станова; ако пазимо на избор сходнога земљишта за гробља и ако особиту пажњу обратимо на бунаре. Вода у бунарима гдекојих места много пута стоји у свези са барама тих места, особито у пределима, где владају ендемије (епидемије ендемичних болести). Таква је вода заражена и приметимо, да у таквим местима са ендемијама сви становници, који прије воду из којег бунара, врло често оболе, а друге, који грабе воду из доброга бунара, поштеди ендемична болест. Мора се дакле при копању и подизању бунара особито пазити на то, да се у њих добије вода само из чистог и сувога земљишта, па ако таквога на том месту нема, да се спроведе водовод, који ће доводити макар из удаљених предела увек само свежје, чисте, здраве воде. Откако је у Бечу направљен нов водовод, који доводи Бечлијама изворну воду из брегова алпских (Schneeberg 2070 m.), нема у Бечу тако рећи врућице, а пређе, кад су из дунавскога канала пили воду (из водовода фердинандовога) није избивала преко целе године и врло је многе жртве односила. Пре водовода доносило се у Рудолфову болницу преко године просеком од прилике 500 болесника од врућице, а откако је нов водовод, само око 50 преко године. Откако је спроведен нов водовод у Бечу, спао је број болесника од врућице у њему за 90 процената.

(Наставиће се.)

КЊИЖЕВНОСТ.

ОЦЕНЕ И ПРИКАЗИ.

UGUST ŠENOVA. SABRANE PRIPOVIESTI.

Izdaje „Matica hrvatska“. Svezak prvi. U Zagrebu, 1883. 8-ина, стр. 341. Цена 1 ф. 50 н.

(Свршетак.)

Приповетке, о којима ћу да говорим сад, немају те књижевне вредности као оне, о којима сам говорио до сад.

Вредност новеле „*Turopoljski top*“ лежи поглавито у том, што је прва новела, коју је написао Шенова, још године 1864.

Младаљачко, лирско расположење у свези с младаљачким несташлуком произвело је ту новелу. Карактеристична је на сваки начин по Шеноу. Јер док писци у његовом добу упадају обично у неки афектирани песимизам, те себе и своје осећаје подвргавају спољашњем упливисању уображених светских непогода или душевној и срдачној незгоди, дотле се Шенова самостално диже над тим и таквим навалама и насртајима душевних утицаја, и ако иначе не, а он лаким хумором прелази преко њих.

То је, што се тиче битности и правца у тој новели. Друго је што начин, којим је писана. Субјективно. лирско осећање одводи га често од предмета; он се упушта у рефлексije и фразе, које никако нису на свом месту, јер су *изрично* пишчеве. Да их је метуо у уста којој особи у новели, дало би се још којекако извинити.

У осталом, не мислим се дуже забавити том новелом; она има већ тиме, што је Шеноина *прва* новела, свој имунитет а ја хоћу најмање да се огрешим о тај. Почети се мора, ако се хоће да ради а ми сви врло добро знамо, да су први покушаји најнесигурнији. Међу тим, била би врло јефтина слава, растресати се над првенчадима ког песника, а ту славу радо остављам онима, који у њој уживају.

„*Bliedi mjesec*“ показује још једнако несигурност. То је хумористична црта из ђачког живота и написана је тако исто лакоумно а понешто и наивно, као што је и сам ђачки живот, и то оних ђака, који улазе у свет, њиме се заносе, лакоумно али свеже га уживају и као праве космополите држе се узвишени над оним околностима и приликама, које ће им у доцнијем животу тако меродавне бити.

„*Do triputa Bog pomaže*“. Та је приповетка поред све маркантне карактеристике особа и тадашњих прилика, и поред свег бујног описивања, као приповетка, у којој мора јединство владати, најслабија од свију у овој свесци. Већ наслов не стоји у свези са приповетком. Где помаже бог три пут? Из приповетке не може се то никако ишчитати. Писац ваљда не мисли Златкине речи на страни 125. „Не вјерујем, да има усуда, мајко. Ја вјерујем тврдо, да има рука божја, . . .“ или нас ваљда није хтео да увери о свези наслова са приповетком, кад при крају на страни 128. Златки ове речи у уста меће: „Нека буде, три пута је Бог помогао, па је, хвала му, и мојему срдцу помогао“.

У целој тој приповетци видим, да је бог само *једаред* помогао, и то на странама 93. и 94. „Најзад дигну се госпођа Бреберићка пјешнице на пут к нашој мајки бистричкој; ту се заговори заговором светим, да јој божја помоћ а богородичина припомоћ благослови доселе пусто крило . . . На скоро оћути госпа поджупаница велику радост у срдцу а нешто другога под срдцем; и не прође од светога завјета ни годину дана, а завјетовница породи на свијет прелијене близанке, двије ђевојчице ко двије писанице“.

Е, ту, да како да се види „божија“ помоћ; иначе не.

Шеноа, који је знао каустичном иронијом да попрска многе глупе установе и затуцаности, требао је то чинити и овом приликом, и похађању госпође

Бреберићке к мајци бистричкој ироничну превлаку дати, тим пре, што му нико паметан не може веровати, да је та госпа тек само услед тог хаџилука дошла у друго стање. Да је госпа Бреберићка отишла ком знаменитом лечнику, који се бави таквим женским манама, имало би барем смисла. Тако се не тамане предрасуде у народу.

У осталом, да и стоји наслов с приповетком у свези, опет зато не би био сретно изабран. У свакој модерној приповетци остаје наслов, који је вађен из ризнице „пословица“, „поречица“, религиозних или профаних „изрека“ ако не друкче, а оно смешан и јадан, — осим већ ако је приповетка за децу или за библијске и религиозне зборнике. Шта има ту бог посла? Ми врло добро знамо, а знају то и Хрвати, да ако нема судбине, нема ни сличног појма и писац, ако није затуцани ултрамонтанац, учиниће најчудноватије дело, ако богу даде улогу у својој причи. Друго је што, ако је у причи особа, која је религиозна и која сву наду полаже у бога или каквог божијег угодника. Та се *мора* у том смислу и описати, јер *заиста* има и таквих људи; али то не смета приповетци, да опет зато буде реалистична, пошто се описује особа, каквих *фактично* има. Али принцип пишчев и тенденција приповетке *не сме* то никако бити а најмање у белетристици; и то — да споменем само један разлог — из тог врло простог разлога, што се чудеса „више“ не дешавају, као што се нису никад ни десила.

Даље, у тој приповетци не стоје I. и II. глава ни у каквој свези са осталим. Особе, које се појављују у првим главама, долазе доцније тек узгред, да на послетку нестану са свим а на њихово место долазе са свим нове особе, и те нове особе добијају главне улоге а досадашње главне оду у закутак. То је битна мана у тој приповетци, из које би се на лак, скоро на механичан начин могле удесити две. Прва би била карактерна слика на прилику Шапчанинове „Људи старог кова“ а друга би била лепа новела. Обе те приче имале би онда — да богме са дотеривањем и изостављањем — своју књижевну вредност, свака за себе; овако су слепљене а не стоје ни у каквој органској свези.

Чудио сам се и сам, што је Шеноа написао такву приповетку, која му је, по хронолошком реду, четврта, а није, као у првима, пазио на битност сваког уметничког дела, на органско јединство.

„*Dusi narodne straže*“ врло се јешко могу озбиљно узети, јер су и сувише претерани у изради. Писац до душе додаје: „полак шале, полак истине“, само што ми истина изгледа врло мршава а шала опет врло дебела. Карикатура има у

животу али таквих не, и ако је у ком делу батина главни покретач, или бар подупирач, онда смо на брзо готови са пресудом таквог дела, јер батина и слична „шала“ остају за свагда тек само сурогат за хумористичну ситуацију. Глуме такве врсте имаће благодарну публику, али на галерији, а ова неће ваљда бити меродавна за правац нашем укусу!

„*Liera Anka*“ била би и лепа приповетка, да није драстици и сувише поље отворено. До душе с човеком, који је тако затуцао као Лацковић, не може се паметно ни поступати; али сад долази то питање, да ли има доследности у карактеру Лацковићевом, јер тешко је замислити човека, који тако слепо верује речима Лилијенфелдовим а овамо се истиче као практичан економ, као савестан човек а по нешто и као осорна нарав, која губи веру у закон и правду. И сад тај човек да верује голим речима човека, кога управо и не познаје честито! Лацковићева фигура постаје силом карикатура; тако је исто и са Лилијенфелдом па и са Јунковићем. А то је услед грамжења за ефектом, и ако се когод и намеје којој ситуацији, то није онда онај смеј, који се даје психолошки протумачити, већ то је смеј, који се појављује услед механичног голицања.

Што Јунковић, да перзифлира Лилијенфелда, предлаже Лацковићу, да сади кинески чај, то је хумористично; али што га напитао вара и њему друго што на потпис даје, него што му говори, то је већ претерано. Што је Лацковић дошао к милосрдној браћи и од пријора искао, да му овај покаже насад кинеског чаја, то је хумористично; али што је дошао у лудницу и ту претрпιο хладне тушеве, то је и сувише драстично а да би се могло озбиљно узети. Што се Лилијенфелд баш у час у сватова својим доласком бламира, то је хумористично; али што су га слуге пропустили кроз прсте, то је већ дебело. Е тако покрива и затрпава груба драстика свежи хумор, који би, да није драстике, приповетци тој ружичасту боју дао, као мало којој приповетци Шеноиној. Приповетка почиње сентиментално, наставља се живо и весело, а што више нагиње крају, све то већма отимају сурови елементи првенство, док на послетку не овладају и приповетком. То чини, да „*Liera Anka*“ може као девојка бити лепа, али као приповетка никако.

„*Vječni Žid u Zagrebu*“ је фељтон, који управо не би требао да је ушао у ову збирку. Иначе је карактеристичан и светлом иронијом описује стање у Загребу у три маха: пре покрета 1848. године, за Бахове системе и за тим за уставно доба, и не штеди ни оне разне камелеоне, којима је свака ситуација угодна, само да се хасне њоме. Што том приликом сиромаш Чивутић обично долази до гроз-

них батина — то већ лежи у милокрвној нарави оних претераних особа, које и тако силом својих песница владају ситуацијом. Као ситуациона и карактерна слика имаће тај фељтон своју трајну вредност.

Као сваки песник има и Шеноа свој начин, који га разликује од осталих песника и књижевника. Да како, да се својства и особине ког књижевника тек у доцнијим, знаменитијим делима његовим могу стално обележити, почетна дела могу му тек само наговестити особине, и ја не мислим овде да говорим о карактеристици његових умних производа у опште, него само толико, колико се из ове прве свеске разазнати даје.

Међу особине, које су својствене свим приповеткама у овој свесци, спада обилан, широк и разгранат почетак а лапидаран, нагао и кус свршетак. Да ли се то даје протумачити отуд, што га је постепено напуштало интересовање за предмет, који описује? Или можда отуд, што се није хтео описивањем да понавља, те је доцније износио само онолико, колико му је за саму ствар од потребе било? Било сад ма како, тек се та журба не да оправдати, ако се и даје појмити, јер је на сваки начин штетна по само уметничко дело.

У свези с горњом особином стоји и ова: бујно и обло описивање не само спољашњих и унутрашњих карактерних својстава његових особа, него и свега, што је с њима у свези, као ситуације, предела, домаћег устројства и т. д. Али Шеноа обави то већином у почетку своје приповетке, у оном дакле расположењу, кад га још занима и сам предмет; доцније наводи само факта, у колико су нужна, да приповетка има и свог свршетка. Да је био штедљивији у почетку, имао би материјала и за свршетак.

Дикција Шеноина карактеристична је као и његов стил. Његове се приповетке најлакше дају читати и најбоље разумети. Местимице му је дикција бујна према предмету, који описује, а по нешто и декламаторна, где где и фразеологична. Манир му је субјективан тако, да је најбољу своју приповетку у овој свесци, „*Пријана Ловра*“, написао у мемоарском жанру.

Али то су све особине, које се, ако се баш хоће, и као мане могу сматрати а све за то су ипак занимљиви моменти у књижевном развоју Шеноином. Који велики таленат нема и својих мана, а особито у развоју свом?

„Wenn sich der Most auch ganz absurd gebärdet,
Er gibt zuletzt doch noch 'nen Wein“

вели Мефистофелес за Бакалауреа у II. делу „*Фауста*“.

Завршујем са жељом, да што пре угледају света у збиркама и остале приповетке сувише рано преминулог Августа Шенос.

Милан Савић.

ЛИСТИЊИ

ПОЗОРИШТЕ И УМЕТНОСТ.

(Срп. нар. позориште у Панчеву.) XXII. предст. (у II. претпл. 2-га) 14. фебруара: „Она је луда“ Драма у две радње по Мелвиљу, с немачког превео Д. Јоксић. (Тоша Јовановић као гост). Комад овај може се с правом увретити у ред бољих драматских дела. Карактери су с малом извнмком врло добро ивведени. Т. Јовановић (лорд Берихард Харли) у својој заиста тешкој улови потпуно нас је задовољио вештачким приказивањем својим. Једино, што би му могли замерити, то је сувишно брвање у говору, услед чега слушаца крај све пажње не може лако да га схвати, а често се заврше му речи и не чују. С осталима овога вечера могли би смо бити задовољнији, а и комад би сасвим друкчије испао, да су приказивачи били чвршћи у знању улога својих; овога се вечера то јако повнало, а свакако не служи им на похвалу. Посета беше врло добра. — XXIII. предст. (у II. претпл. 3.) 16. фебр. „Лудвиг XI.“ Трагедија у 5 чинова, написао Казимир Делавињ, с француског превео Ј. Ђорђевић. Трагедија је ова изврсна. Догађаји нам се износе из француске историје, из времена, када владаше смели, подуетни, али лукави и бестидни тирани, као што нам га историја светска забележила — Лудвиг XI, који под обравином жековитске побожности хришћанске — са чега му је зар папа Павле II. подарио наслов: „Rex christianissimus“ (1461 г.) — најгнуснија и најнечовечија дела починио и са кога је Француска тако дуго патила и страдала. Носилац главне улоге у овој трагедији, М. Цветић (Лудвиг XI.), који је овога вечера гостовао, простудирао је своју улогу добро и извео је до краја с пуно осећаја и вештине. Ми смо у овој улови за прве претплате гледали Ружића. Нека нам се не замери, али наше је немеродавно мњење, да је Ружић као Лудвиг XI прави вештак, мајстор, каквог би требало тражити на великим и светским позорицима. За све остале овога вечера можемо рећи, да су нас потпуно задовољили. Посета је била врло добра. — XXIV. предст. (ван претплате) 17. фебр.: „Каплар Симон“, карактеристична црта у 5 делова од Карла Жунија и Рајнхарда, с немачког превео Д. Јоксић, музика од Ивана пл. Зајца. (М. Цветић као гост) Стари је ово, али врло добар комад, ког ће свет наш још дуго и радо гледати. Каплара Симона одиграо је М. Цветић добро, а и остали с малом извнмком беху у својим улогама на свом месту. У овој представи суделовало је из љубави према нашем народном позоришту и наше срп. цркв. певачко друштво. Морамо искрени бити и рећи, да су песме могле бити боље отпеване. Дворана беше дупком пуна. — XXV. предст. (у II. претпл. 4.) 19 фебр.: „Језуита и његов потомац.“ Шаљива игра у 4 чина, написао А. Шрајбер, превео А. М. (Милка Максимовић).

вићева, члан кр. срп. нар. позор. у Београду као гост). Радо гледамо ову игру са занимљиве јој fine и лепе шале. 17-годишњег Шарла приказала нам је М. Максимовићева. Добро схваћена и добро научена улога, слободно и живо кретање, чист и равноветан изговор, једном речи: приказ јој беше изврстан. Публици се веома допала, и више је пута била изазвана. Ружић (Рафаило д' Арбо) беше у улови својој врло добар, исто тако и Лукић (барон Карбоне), а и остали и остале играли су овога вечера с вољом, те им приказ беше хвале вредан. Посета беше врло добра. — Као што смо извештени, за ове друге претплате имаћемо прилике видети још неколико нових комада, уз гостовање чланова кр. срп. нар. позор. београдског, чему се напред радујемо. — 0 —

(Српско народно краљевско позориште у Београду.) У прошли четвртак, 14. о. м., приказана је на београдској позорници први пут шаљива игра Стевана Ј. Јефтића под насловом: „Четир милијуна рубаља“. Као што смо извештени, комад је лепо успео. Критика додуше има много штошта да замери, али тек ипак привнаје писцу одлучан дар. — Тај Јефтићев комад добио је јесенас од „Матице Српске“ награде 200 фор а. вр. У први мах му је био наслов „Најбогатија.“

Тургењевљев комад један, блијета у једном чину под насловом: „Ноћ у Соренту“ приказана је била 30. јануара о. г. први пут на руском дворском позоришту у Петрограду. Комад је написан још 1852. године али се никад досад није давао на позорници.

(Представа у спомен Сметани) У чешком народном позоришту у Прагу даје се сваке године 12. маја свечана представа у спомен дану, када је умро велики maestro Сметана. Ове ће се године тога дана давати дело једно Сметанино, које још никад досад није било приказано

ОДГОВОРИ УРЕДНИШТВА

С П. у Р. Ни „Сан“ ни „Мајију“ не можемо штампати, јер је и једно и друго сувише почетничка работа. Рукописи вам по жељи у свако доба стоје на расположењу. Лист ће вам се шиљати у пола цене.

Бождару Н. Вршчанину у Сарајеву. Оба ће ваша прилога ући, кад дође на њих ред. Очекујемо како даље ваше прилоге, тако и народне песме, које сте тамо скупили. Немачка приповетка „Taubstumm“ — ако мислите Улову приповетку, која је угледала света у Фолговим новинама још 1852. год. — преведена је на српски и превод је изашао у „Јавору“ 1876. у бројевима 25, 26, 27 и 28. под насловом: „Немакиња“.

САДРЖАЈ: † Трифун Вујин. Некролог. Написао Александар Сандић. — Кнез у купатилу. Приповетка Јаше Игњатовића. (Наставак.) — Кумаш. Песма Н. В. Ђорића. — Равни путеви. Приповетка Милана Савића. (Наставак.) — Певачи. (Из „Ловчевих записника“). Приповетка И. С. Тургењева. С рускога Бранко В. Константиновић. (Наставак.) — Поуке из медицине. Саопштава др. Кода. П. Предохрана од заразе. — Књижевност: August Šenoa. Sabrane pripoviesti. Оцена Милана Савића. (Свршетак) — Листићи: Позориште и уметност. — Одговори уредништва.

„СТРАЖИЛОВО“ палаци сваког четвртка на читавом табаку. Цена му је 5 фор. а. вр. на целу годину, 2 фор. 50 новч. на по године, 1 фор. 25 новч. на четврт године. За Србију и Црну Гору 14 динара на годину. Рукописи се шаљу уредништву а претплата администрацији „Стражилова“ у Нови Сад.